

VJERONAUKA U ŠKOLI

muHarem omerdić

Vjeronaučitelji nisu poput stručnih teologa koji svojim istraživanjima, diskusijama i komparativnim studijama služe ulemi da bi oni mogli utvrđivati ono što je istina i što je dobro, odnosno što je zabluda i grijeh, nego nastoje što određeni je usvojiti izvornu vjeru i njezino moralno učenje, tražeći najsuvremenije i najuspješnije načine kako uzvišenu Božiju poruku i taj životni stav nakalemiti u srca tek izniklih ljudi koje oni odgajaju i obrazuju.

Svakako, treba biti jasno da se nastavnik vjeronauke u školi i muallim i mektebu zdušno bave životom vjerom, čovjekom, životom i svijetom. Kao što je najvažniji prvi korak kod djeteta u njegovome životu, tako isto, sa navedenim oblicima odgoja i metodologijom obrazovanja

utemeljuje se put u vjeri mladoj generaciji.

Angažirana i djelotvorna vjerska edukacija

Nastava islamskog vjeronauka u školi može biti vrlo angažirana i djelotvorna. Ona treba mladima pomoći da se kao muslimani doista snađu u svagdašnjem životu, kojim već dijelom žive ali u kojemu će se, uskoro, kao odrasli ljudi vrlo izravno sučeljiti s proširenom praksom svih vrsta nepravdi, prijestupa, opasnosti, zanemarivanja i izazova. Vjeronaučitelji koji su u svojoj misiji angažirani djelovanjem edukatora, najizraavnije liječe duše naroda, učenjem o vjeri oni odgajaju u vjeri. Jedna Poslanikova izreka glasi: "Onaj učen čovjek koji

djeluje u ime Boga, prema svome znanju, biće cijenjen i poštovan od svakoga..." (Dejlemi)

Kada promatramo posao vjeronaučitelja onda ćemo doći do stava da bi on trebao gledati islam kao vjeru, i filozofiju, i nauku, i sveobuhvatni sistem života... Za to je muslimanu potrebno sveopće znanje, ne samo ono o vjerskim dužnostima. Njegova je dužnost stručno prenijeti znanje o islamu, međutim, nužno je posjedovati i opće znanje i široku kulturu. Ako je samo prvo - to je činovištvo, ali ako se zahvata život cjelovito - tada se postiže ono željeno.

Vjera daje snagu, krijepost, unutrašnju - moralnu snagu, što ima presudnu ulogu u odgoju i obrazovanju. "Znanje je život islamu i stub na kome stoji vjerovanje..." (Ebu-š-Šejh) Od

vjeroučitelja se traži više nego od nastavnika drugih disciplina. Časnost njegovog zvanja i znanja iziskuju ozbiljnost. Za čistoću misli traži se čistoća duše. Dakle, sami o sebi trebaju donositi realnu sliku, da izvode jasan pojam o sebi, da znaju što ne znaju. Dalja stepenica jeste da se zna šta se zna, a to šta se zna da se zna umno i mudro prenijeti, kao što je kur'ansko pravilo: *Na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj...* (En-Nahl, 125.) Onome što se zna dati praktičnu primjenu i upotrebu.

Vjeroučitelji moraju posjedovati široku kulturu, duboko znanje o vjeri, opće znanje, pedagoško-psihološko obrazovanje, solidnu ličnu biblioteku, dosljedan odnos prema cjelokupnom svome okruženju. Kada okolina shvati da je rečena ličnost učen čovjek, neće za njega biti više

problema, niti većih poteškoća u radu. Ta učenost obuhvaća dubinu i širinu. Onaj ko nema dubinu ide samo u širinu. Širina bez dubine ubija interes i proizvodi odbojnost. Živi kontakti verificiraju tu učenost, njegov suvremeni i odgovorni pristup. Tako mu raste ugled i širi se utjecaj. Tim načinom se postiže adekvatno mjestu u poslu i životu.

Uspjeh ovisi o ličnosti vjeroučitelja. To su potvrdila naučna istraživanja. Predmet se voli ili ne voli kroz nastavnika. To je sudbina nauke ali i teška odgovornost učenih ljudi.

Cilj vjeronauke je misijski: odgoj i obrazovanje

Suvremena kriza odgoja i obrazovanja, koja je već dosegla granicu nepodnošljivosti u nekim

sredinama, u trenutnim našim uslovima i okolnostima se svodi na krilaticu "o svestranom razvijanju čovjeka". Ono što se nudi iz sfere uzdizanja mladih ne udovoljava ni temeljnim potrebama, a nekamoli stvarnoj nakani ukupnog sistema odgoja i obrazovanja. Neko je rekao da je u mnogim sredinama odgoj i obrazovanje na takvom stupnju da učenik ne može dobro shvatiti ni cipelu, a nekamoli visoke teme i probleme.

U takvim okolnostima kod nas u Bosni, uvedena je vjeronauka u sistem osnovnog i srednjeg obrazovanja, s očitom namjerom da podstakne brži razvoj čovjekovog duha i oplemeni, kako pojedince, tako i samu sredinu. Brojne naslijeđene loše stvari i dalje su ostale u obrazovanju. Najviše zbog toga što mnogi nastavnici nisu promijenili svoj odnos prema uzvišenim vrijed-

nostima nauke, odgoja i života. Ne doživljavaju svoj posao kao misiju.

Dakle, cilj islamske vjeronauke u školi jeste odgoj, pa tek obrazovanje. Dodatni cilj jeste bio, legalan ulazak vjeronauke i vjeroučitelja u školu iz koje su sramno protjerani kao i sama vjera davne četrdeset pete. Tada su bili zabranjeni i mektebi. Poduka u vjeri se izvodila konspirativno, u ilegali.

Da bi se postojeća kriza, kod nas i u svijetu, prevladala, nužno je izgraditi novu metapedagošku poziciju i pružiti odgojnoj praksi novo antropološko, filozofsko i, prije svega, vjersko i tradicionalno utemeljenje. Naši korijeni svoju snagu crpe iz vjere i pozitivne tradicije vjerne ovome bosanske tlu.

Izgradnja autoriteta

U poslaničkom periodu i periodima ranijih vjerovjesnika, a.s., postojao je autoritet uzora oličenog u nosiocima ideje i na tome se gradio cjelokupni sistem vrijednosti koji je nepogrešivo funkcionirao.

I Ibrahim ostavi u emanet to (poslušnost Gospodaru) sinovima svojim a i Jakub: - Sinovi moji, Allah vam je odabrao pravu vjeru, i nipošto ne umirite drugačije nego kao muslimani!

Vi niste bili prisutni kada je Jakubu smrtni čas došao i kada je sinove svoje upitao: -Kome ćete se, poslije mene, klanjati? - Klanjaćemo se - odgovorili su - Bogu

tvome, Bogu tvojih predaka Ibrahima i Ismaila i Ishaka, Bogu jednome! I mi se Njemu pokoravamo. (El-Bekare, 132-133.)

Dakle u ovim sretnim periodima postojali su uzori - autoriteti i odani odgojenici. Postojalo je i znanje i živi primjeri, pa je rezultat bio izvanredan.

Slijedi period učitelja bez znanja ali sa naslijeđenim autoritetom, jer su obnašali dužnosti gdje se podrazumijevao autoritet.

Potom je razdoblje učitelja sa znanjem ali bez autoriteta. Mi smo u takvom periodu odnosa. Porušeni su svi autoriteti i ne daje se mogućnost njihovog afirmiranja. Međutim, uslov svih uslova jeste ponovno oživljavanje autoriteta. To je moguće samo putem snaženja najautentičnijih vrijednosti na svim razinama društva, posebno u sistemu odgoja i obrazovanja.

Poziv vjeroučitelja

Poziv vjeroučitelja nije za svakog čovjeka. Taj se put može izabrati samo ako se to uistinu želi i voli i ako se čuje Božiji zov. Ako se on doživljava kao misija! Nije potpun uspjeh ako je izabran vjeroučiteljski poziv samo iz ljubavi prema nekome i nečijoj želji i volji. Zar bismo željeli da nam budući vjeroučitelji rade nešto što im nije priraslo za srce? Zar bismo željeli imati vjeroučitelje koji nisu srećni u svom pozivu i koji se ne ponose njime?

Postizanje takvog nivoa svijesti i odgovornosti, da kod nas-

tavnika islamske vjeronauke ova dužnost ima prvenstvo u njihovoj pastirskoj službi i radu, dugotrajan je proces i ovisi o brojnim činiocima u našem društvu. U tom svom nastojanju sam vjeroučitelj imat će posebno jednu snažnu misao vodilju: da preko njega, kroz kontakte sa nastavnicima škole i roditeljima učenika - svaki nastavnik i roditelj postane nosilac ideje Vjere... Kod svih ovih činilaca uspjeti razviti interes i odgovornost za prenošenje vjere i vjerskog odgoja jeste misijski zadatak prvoga reda.

Opredijeljeni vjeroučitelji djeluju

Trenutak u kome se nalazimo nije vrijeme popuštanja. Naša djeca su mnogo izgubila tokom trajanja agresije na Bosnu. Zato u odgoju i obrazovanju, moramo postaviti daleko veće zahtjeve. Sve ono što sutra čeka mladu generaciju jeste bespoštedna utakmica. Uz znanje im je potrebno jako i stabilno mentalno zdravlje. Dvadeset prvi vijek traži učene ljude, i mentalno stabilne i jake ličnosti. U tome islam ima nezamjenjivu ulogu. U Maleziji je prije nekoliko godina održan kongres naučnika sa temom "Islam i terapija." Dakle, islam jeste mentalno zdravlje čovjeka. "Jak vjernik Allahu je draži od onog neustranog", rekao je Muhammed, a.s. Islam je najveća podrška čovjeku u njegovom životu. On daje ljudima mogućnost snalaženja u svim situacijama. Treba mlade ljude na

to pripremiti i naučiti. Život je nepredvidiv. U tome je značaj uloge islamske vjeronauke.

Nema neutralnosti naspram života. On predstavlja opredjeljenje. Tek opredijeljeni djeluju. Takav slučaj je i u sistemu odgoja i obrazovanja. U opticaju su, uvijek, mnogobrojni modeli odgoja i obrazovanja i njihovo promatranje kroz prizmu onoga šta se hoće od odgajane i poučavane ličnosti. Naravno, muslimani najmanje trebaju ostati po strani. Zapravo, u tom pravcu ni jednog trenutka ne smijemo imati dilemu. Ostati po strani znači biti neopredijeljen i nezainteresiran.

Šta je obrazovanje? To je sredstvo prenošenja ljudske svijesti s pokoljenja na pokoljenje. Ta transmisija širi praktična znanja, prirodna otkrića, naučna dostignuća, metode u istraživanju

i informacije svih oblika i namjene. Na ovom planu djeluju generacije i pojedinci.

Musliman je rođenjem musliman po naravi, po stvaranju, po duhu... Po svome odgoju, obrazovanju, opredjeljenju, kulturi i društvenom ponašanju potvrđuje se kao praktični musliman. Islam ima svoj konstruktivan moral koji se svaki dan mora ugrađivati u našu misao, namjere, riječi i praksu, da bi to postalo opredjeljenje i učenje cijelog svijeta. Svaki propis u šerijatskom pravu ujedno je i moralan. U islamu nema nemoralnih propisa. Allah Uzvišeni kaže: *Mi stvaramo čovjeka da se trudi!* (El-Beled, 4.)

Islamski odgoj i obrazovanje je naša trajna i primarna obaveza. To podrazumijeva odgoj i obrazovanje širokih vidika, jer obuhvata sve oblasti čovjekovog živ-

ota, pojedinca i društva. Time se prenose osnove pravde, jednakosti, reda, metoda, odgovornost u svim smjerovima, znanje i svijest o emanetu u punom razumijevanju te riječi.

Islam podstiče izučavanje, kako bi ljudi postali zreli i savršeni u ponašanju, i umnogostručili svoje sposobnosti za razvoj života, uz Allahovu pomoć. *O družino džina i ljudi, ako možete da preko granica nebesa i Zemlje prodrete, prodrite, moći ćete prodrijeti jedino uz veliku pomoć.* (Er-Rahman, 33.) Ovo ukazuje na čovjekovu obavezu da se obrazuje, a da umna i idejna lijenost onesposobljavaju čovjeka i čine ga nekorisnim. I, da je grijeh biti takav.

Unapređivanje vjerskog odgoja i edukacije

Šta učiniti sa obrazovanjem djece:

- Muslimani moraju poznavati prirodu modernog svijeta u kojem žive i antireligijsko usmjerenje sekularizma u svim društvenim segmentima i, posebno, u segmentu odgoja i obrazovanja;
- muslimani ne smiju pribjegavati onim rješenjima koja bi ih vodila u društvenu izolaciju i getoizaciju;
- sve snage usmjeriti na razvoj instirucije džemata;
- do kraja proučiti ulogu porodice i afirmirati njezin značaj;
- povezivanje muslimanskih porodica i afirmiranje tradicijskih i vjerskih vrijednosti;
- uspostaviti odgojno-obrazovni sistem po vertikalni, unapređivati ga, čuvati... itd.

Kod nas se dešavaju krupne društvene promjene, pa je stoga nužno i nezaobilazno strateško planiranje odgoja i obrazovanja. Bez jasnih ciljeva odgoja i obrazovanja nije moguće graditi podsisteme, kao npr. sistem obrazovanja nastavnika, koji bi imali zadatak da ostvare te ciljeve. Druga važna komponenta je ekonomska. Prije agresije na BiH nacionalni dohodak po glavi stanovnika je bio 2.000\$ USD, a sada je katastrofalno nizak. Procjene analitičara su da će nam trebati više godina da bi se postigao nivo od prije agresije. Bez uvažavanja

ekonomske komponente u planiranju odgoja i obrazovanja, naši planovi će ostati puste želje, bez realnog pokrića. Treća komponenta jeste demografska, koja uopće nije analizirana. Stravični su samo neki pokazatelji:

- ubijeno je 17.000 djece na području FBiH;
- više hiljada djece vodi se kao nestalo;
- ostalo je 30.000 bez jednog ili oba roditelja;
- preko 100.000 djece je rasuto po svijetu i obrazuju se u svakojakim uslovima;
- dogodile su se tragedije u hiljadama brakova a najveći stradalnici su djeca;
- psihička (ne)stabilnost djece koja su bila zahvaćena agresorskim djelovanjem;
- djece invalida je na hiljade.

Djeca i srednjoškolska omladina imaju mnogo svojih problema i potrebno im je pomagati i rješavati njihove probleme. Naši zahtjevi trebaju biti umjereni i sa taktom. Djeca neke stvari ne mogu psihološki prihvatiti i potrebna im je pomoć. Njihov svijet treba razumjeti. Jedan dječak je sebi nedavno oduzeo život, jer mu je otac prolazio kroz isljeđivanja, a u njihovoj kući je bilo mnogo problema, iako nije nedostajalo poštenja i ponosa.

Sve navedeno su žestoki udari na naš sistem odgoja i obrazovanja, na mrežu naših institucija, veličinu područja, broj učenika, odjeljenja i imama... Po vrhu toga su različiti programi i političke igre "bez granuca" koje se prela-

maju preko budućnosti učenika.

Na kraju, poklapaju li se naše želje sa mogućnostima. Mislim da treba biti realan i objektivan. Treba imati zahtjeve s mjerom, praviti pravilnu procjenu i ići prema onom što je ostvarivo.

Potrebno je poznavati djecu. Ona se razlikuju u znanju, psihičkoj stabilnosti, u mogućnostima. Ona nisu jednaka. Tu je potrebna vrhunska ozbiljnost. Taj princip je naročito važan kod djece.

Kažu da ljudi iskoriste do 10% svojih mogućnosti. Tvrdi se da je Ajnštajn iskoristio 30% svojih umnih i mentalnih mogućnosti. Ovo se pospješuje utjecajima, korištenjem sredstava, npr. TV-a, koja nam je pomoć ali i konkurencija.

Kako djelovati i ostvariti komunikaciju? Vjeroučitelj u školi još nije dobio status koji mu po njegovom poslanju pripada. I sa muallimom je slična situacija u njegovom vlastitom okruženju. Vjeroučitelj je hendikepiran samim rangiranjem predmeta. To se do danas nije razriješilo na jednom dijelu BiH. Psihološki - to je loše. Takvu rang-listu nema pravo niko praviti. To je neprirodno stanje. Može se samo govoriti da li vjeroučitelj radi svoj posao kako valja ili ga slabo radi. Mi ne skrivamo svoje slabosti. Ima ih. Vjeroučitelj je usamljen i sa brojnim problemima, ali može adekvatnim sistemom pristupa učenicima i okolini učiniti dosta.

Opravdanost predmeta vjeronauke u školama u BiH

Tradicija je to što našoj sadašnjosti daje duboku dimenziju ukorijenjenosti i doista omogućuje povijesno sjećanje, ono što tvori samosvijest svakog pojedinca i društvenog bića. Ta nam tradicija kazuje kako je škola sa svojim odgojno-obrazovnom zadaćom bila uvijek sastavni i bitni dio naše zajednice. Bila je to ustanova znanja, u pojedinim razdobljima (komunistički period) otvorena za "socijalističku" istinu kojom se u duhu "potreba" odgajao naš podmladak. Odlaskom komunističkog koncepta obrazovanja i uspostavljanjem novog, prirodnog i slobodnog, vjeronauka je ponovo našla svoje mjesto u našim školama. Njezini rezultati su nemjerljivi, usprkos osporavanjima. Učenici su u školi bitno izmijenili svoj stav prema nastavnicima, prema starijima, međusobni odnosi su postali bolji, atmosfera prirodnija, zbog čega se ima zahvaliti, pored drugih faktora, i vjeroučiteljima i vjeronauci.

U posljednje vrijeme, ponovo se počinje, putem medija a i na druge načine, postavljati pitanje opravdanosti predmeta vjeronauke u državnom obrazovnom sistemu i nametati tzv. "nauka o religiji" kao njezina zamjena. Naravno, govori se generalno, a misli se na islamsku vjeronauku, jer je, za sada, ona najprisutnija od konfesionalnih vjeronauka na području FBiH. To se posebno

zagovara od strane jednog člana Religijskog vijeća čiji malobrojni narod u Bosni uopće nema interes za ovom vrstom edukacije, jer je ne bi imao ko predavati, niti pohađati. Na drugoj strani islamsku vjeronauku u Bosni danas pohađa preko 250.000 djece. To je, po svoj prilici za neke opasno, štetno, suprotno "multi..." Bosni. Dok Vatikan u Hrvatskoj potpisuje državni protokol o obaveznoj vjeronauci u školi, dok se u današnjoj Jugoslaviji uvodi vjeronauka, dok je vjeronauka prisutna u svim normalnim državnim sistemima svijeta i rezultat ukupnih civilizacijskih dostignuća, dotle se u Bosni, perfidnim metodama nameće nešto neshvatljivo, ali odveć konkretno i za muslimane dugoročno sasvim štetno. To neko, nažalost, neće ili ne može da vidi. Kakva je razlika između onog ranijeg i, eventualno, budućeg?

Na simpozijumu "O nastavnom planu i programu u školama u BiH" održan 7. i 8. februara 2000. u Sarajevu u organizaciju UNESCO-a, po mome mišljenju, date su dvije apsurdne diskusije koje su u vezi sa temom o kojoj ovdje govorimo: Prva, Ragib Lubovac, savjetnik u kantonalnom PZ iz Sarajeva je kazao da je stav njegov i njegovih saradnika da se vjeronauka iz škole zamijeni sa kulturom religija. (Ovo je rečeni gospodin kazao na uvodnoj plenarnoj sjednici i ništa više kao da obrazovni sistem u BiH ima samo jedan problem, vjeronauku, i kada se ona izbací ou

škole sve će biti kako treba.) Druga, fra Marko Oršolić je predlagao da roditelji svojoj djeci daju vjerski odgoj a da se u škole uvede "religiologija" a ne kultura religija jer je to prevaziđana stvar. Međutim, rekao je on, predmet "religiologija" ne postoji nigdje u svijetu kao školski predmet, pa ne zna kako bi to i kod nas išlo...

Da li se time u svjetlu načela o vjerskoj slobodi ne želi više poštovati pravo roditelja na vjerski odgoj djece, koja u skladu sa njihovom voljom pohađaju ovaj vjerski oblik edukacije i, stim u vezi, sugerira državi da onemogući u sklopu školskog plana i programa zamjena predmeta vjeronauke sa predmetom "historija religija" ili "etika religija". Do sada je praksa bila da su nadležni školski organi u suradnji sa mjerodavnim institucijama vjerskih zajednica omogućili roditeljima i učenicima da izaberu vjeronauku pri upisu u školu, na način da njihov izbor ne bude povod bilo kakvom obliku diskriminacije na području obrazovanja. Promjena odluke roditelja se, također, uvažavala.

Podučavanje islamu jeste osnovni i fundamentalni zadatak Islamske zajednice u Bosni i ona se treba distancirati od svih tendencija koje idu ka redukciji vjerskog odgoja i obrazovanja u školi. što je na određeni način i izraženo u više navrata. Razne inicijative i izjave da ovaj oblik edukacije nije polučio željene rezultate, da je nedovoljna stručnost vjeroučitelja, odsustvo pedagoških principa u

izvođenju nastave, da je nedopustivo razdvajanje učenika po vjerskoj i nacionalnoj osnovi, da podučavanje vjeri treba vratiti u okvire prostora vjerskih zajednica, da se u zamjenu za vjeronauku uvede predmet “historija religija” ili “etika religija” ili “kultura religija”, da ovu nastavu izvode sociolozi (koji su do jučer predavali marksizam), itd. Svi ovi navodi su neutemeljeni, ne korespondiraju sa interesima roditelja muslimana i Islamske zajednice koja se mora dodatno založiti:

- da vjeronauka ostane i dalje jednim od nastavnih školskih predmeta, jer bi izbacivanje ovoga predmeta iz nastavnog školskog sistema i anatemisanje vjere u školskim institucijama imalo nesagledive posljedice po muslimane u Bosni;

- da Islamska zajednica ustraje u zaštiti svoga interesa ;

- da se status vjeronauke usaglasi i jedinstveno razriješi na cijelom području države;

- preferirati stav da vjeronauka bude izborno-obavezan predmet;

- alternatova ovome predmetu da bude predmet koji se zagovara kao njegova zamjena za učenike koji ne žele pohađati konfesionalni vjeronauk,

- da vjeronauk u školi ostane, kao i do sada, na razini teorijske nastave, a da se praktični dio i njezina primjena izvodi u vjerskim prostorima;

- povesti veću brigu o institucijama koje obrazuju vjeroučitelje;

- povesti više brige u vezi sa izdavanjem udžbenika i osiguranjem drugih materijalnih uslova za izvođenje ove nastave...

Zakonska regulativa

Tokom perioda u kome se vjeronauka nalazi u školskom programu od strane VP službe Rijaseta permanentno je praćeno kretanje u oblasti zakonske regulative, koja se odnosila na vjeronauku na federalnom i kantonalnim nivoima, i poduzimane su odgovarajuće aktivnosti za donošenje što povoljnijih zakonskih rješenja u ovoj oblasti.

Dosadašnji veoma pozitivni pokazatelji o stanju vjeronauke i polaznosti dovoljna su potvrda važnosti i značaja ove djelatnosti. U svim izvještajima muftiluka i medžlisa ističu se pozitivna iskustva kada je ova djelatnost u pitanju. I, premda su različiti statusi ovoga predmeta u školama, od obaveznog u Unsko-sanskom kantonu do izbornog odnosno fakultativnog u nekim od kantona, vjeronauku pohađa veliki procenat učenika. Moglo bi se reći da on dostiže nivo od preko 90%, a u nekim kantonima 100%. Na području FBiH heftično se održi preko 11.000 sati, odnosno preko 390.000 sati godišnje.

Rijaset IZ-e je u tim nastojanjima još 1996. iznio jasan stav svojim dopisom broj: 02-MO-2352/96. od 24. rebi'ul-ewel 1417. h./ 09. augusta 1996. godine, a upućen Federalnom ministarstvu obrazovanja, nauke,

kulture i sporta u Sarajevu u kome se kaže:

“Na temelju zaključaka donesenih na Naučno-stručnom skupu “Kakvu vjeronauku trebamo u školi”, održanom u Zenici, opšti je stav učesnika i istraživača bio da vjeronauka bude obavezan predmet, a da nastavnici imaju radno-pravni status, kao i drugi nastavnici. Rijaset Islamske zajednice je razmatrao ovo pitanje i podržava ovakva opredjeljenja i zaključak sa navedenog skupa tražeći od Vašeg ministarstva da se ovo pitanje na predloženi način hitno regulira.” Na kraju je zahtijevano da čekujući da će se ovo pitanje povoljno riješi na nivou cijele države Bosne i Hercegovine.

Nažalost, ovo Ministarstvo je dalo preporuku da vjeronauka bude fakultativna i oglušilo se o stavove najviših organa Islamske zajednice, koji su artikulirali interese muslimana, volju roditelja i želju učenika.

Na sjednici Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini održanoj 31.08.1999. godine, pored ostaloga, razmatrana su i pitanja iz oblasti islamske vjeronauke u školama. Na toj sjednici Rijaset je ponovo potvrdio svoje ranije opredjeljenje i stav da je vjeronauka u školama obavezna izuzev za one koji se izjasne da ne žele pohađati ovaj predmet.

Ovim stavom su uklonjene dileme nekih ljudi u sferi obrazovanja da Islamska zajednica nema stava o vjeronauci i da oni mogu da čine što hoće, da je dozvole u školama ili potpuno eliminišu. Te

kalkulacije su posebno vidljive u Kantonu Sarajevo gdje je, usprkos Zakonu objavljenom u Službenim novinama, po nalogu Ministarstva obrazovanja, vjeronauka fakultativna i održava se po jedan sat heftično. Uslovi za rad vjeroučitelja su loši jer takav stav Ministarstva daje mogućnost školskim vlastima da se maćehinski odnose prema ovome predmetu i da ga stavljaju u raspored časova kada je učenicima teško doći na nastavu ili ostati na njoj. Ovaj predmet je u nekim školama u neravnopravnom položaju u odnosu na druge predmete, a posljedica je stava rečenog Ministarstva. Po novom Nastavnom planu i programu od prvog do četvrtog razreda je fakultativna, a od petog do osmog izborna obavezna (alt. historija religija).

Vjeroučitelji

Radi potpunijeg praćenja kvaliteta rada u oblasti vjeronauke Vjersko-prosvjetna služba Rijaseta je pristupila prikupljanju osnovnih podataka o vjeroučiteljskom kadru. S obzirom da je stanje u ovoj oblasti promjenljivo, iz godine u godinu, na osnovu statističkih pokazatelja se došlo do podataka da je stanje u ovom pogledu svaki dan sve bolje. To se ima zahvaliti dolasku novih nastavnika sa diplomama islamskih pedagoških akademija, Fakulteta islamskih nauka i drugih fakulteta. Ovi kadrovi stupaju na mjesto nastavnika vjeronauke u školama naposao koji su, uz ranije zadatke u džematima obavljali imami. Od

ukupno 745 vjeroučitelja, njih 70 je sa fakultetskom spremom i 120 sa višom naobrazbom. Ostali su sa srednjom, većinom sa dugim stažom. Promjene su stalne sa tendencijom poboljšanja ove kadrovske slike.

Uz kompletiranje udžbenika kao osnovnog nastavnog sredstva, pretpostavka kvalitetnijem izvođenju nastave vjeronauke je i permanentno stručno usavršavanje vjeroučiteljskog kadra kroz seminare i druge vidove doeduciranja. Zbog toga se prije početka školske godine po muftilucima održavaju stručni seminari za vjeroučitelje, kao i povremeni jednodnevni seminari tokom godine. U svim ovim seminarima, pored organizacije i stručnih priprema, učešće svojim referatima uzimaju i djelatnici iz VP službe, predstavnici muftiluka, naših odgojno-obrazovnih zavoda i ugledni spoljni saradnici. Saradnja sa nastavnicima je dobra, a obilaze ih na nastavi predstavnici Rijaseta, muftiluka i područni glavni imami. Tokom ovih kontakata nametnula se potreba postavljanja savjetnika za vjeronauku pri pedagoškim zavodima, što je već urađeno u Sarajevu i u Tuzli. Pri ostalim muftilucima postoje koordinatori.

U cilju što bolje osposobljenosti vjeroučitelja, stavljena im je obaveza da nakon godine rada, a najduže dvije, svi trebaju polagati stručni ispit. Ovaj ispit je ambiciozno zamišljen, u što je uključen rad sa mentorom i polaganje ispita iz više predmeta.

Urađen je plan svakog ispita, a spremanje je prema objavljenoj literaturi i stručnim izvorima.

Polaganje stručnih ispita zakkonska je obaveza svih vjeroučitelja i ona je limitirana utvrđenim rokom. U tom smislu donesen je Pravilnik o polaganju stručnih ispita za imame, hatibe, muallime i vjeroučitelje, te Plan i program ispita, kao i izbor radova za zbornik / priručnik po kojem će se spremati kandidati i imenovana komisija. Polaganje stručnih ispita za vjeroučitelje je organizirano u okviru djelatnosti VP službe. Ovo je zamašan posao s obzirom na raznovrsnost djelatnosti koja se u njemu mora sprovesti.

Udžbenici

U 1998. godini uspješno je okončan posao na štampanju udžbenika za vjeronauku. Ovo je bio vrlo značajan projekat Rijaset Islamske zajednice na planu islamske vjeronauke u osnovnim i srednjim školama. U izradu i štampanje udžbenika uloženi su ogroman napor i znanje. Udžbenici su napisani na osnovu Plana i programa donesenog od strane Rijaseta. Pored Nastavnog plana i programa štampano je osam udžbenika, priručnik za nastavnike i dva priručnika za učenike (*Početnica za kur'ansko pismo* i *Tedžvid - pravila za čitanje Kur'ana*), te dva priručnika za srednje škole. Ovo držimo značajnim radnim rezultatom Islamske zajednice u cjelini. Sam tiraž u jednom izdanju ove

vjeronaučne biblioteke je premašio 250.000 primjeraka. Samo Unsko-sanski kanton je pomogao štampanje jednog udžbenika Rijasetu IZ-e. Federalno ministarstvo, niti druga kantonalna ministarstva ni na koji način nisu pomogli Rijasetu štampanje ovih udžbenika, i priručnika iako su imali obavezu i zakonsko uporište.

Časopis o odgoju i obrazovanju

Od velike je važnost imati časopis koji će pratiti tokove u odgoju i obrazovanju u Islamskoj zajednici.

Ni u kom slučaju ovaj časopis ne smije biti ograničen po bilo kom osnovu. U njega se moraju uključiti sve bošnjačke institucije i prihvatiti ga kao svoj. Na taj način bi se dobilo na njegovoj popularnosti, imidžu, kvalitetu i prijemu kod šire čitalačke publike. Konsultiranje odgojno-obrazovnih kao i drugih institucija je od presudne važnosti.

Kao bitan preduvjet kvaliteta ovoga časopisa jeste njegova otvorenost prema svim segmentima života i društva. On ne bi smio biti skučen, usko određen, nego bi morao, želi li se imati nivo i kvalitet, obuhvatiti sve segmente koje ovakav časopis namjerava tretirati, kako tzv. svjetovne, tako i vjerske. Uskovjerska obojenost značila bi i njegovu propast i neuspjeh same ideje o njegovom pokretanju, izlaženju, upotrebljivosti i funkcionalnosti. On, naravno, treba biti origi-

nal, ni u kom slučaju ne smije biti kopija postojećih časopisa ove vrste. Svakako treba da ima i odgojnu i obrazovnu funkciju. Dakle, da se tretira i odgoj i obrazovanje.

Treba istaknuti važnost tehničke uredbe časopisa, te potreba konsultiranja stručnjaka iz oblasti bibliotekarstva, ali i drugih struka kao i kritičnost pri odabiru tekstova. Naglašena je potreba i konsultiranje redakcija časopisa ovoga tipa iz inozemstva.

Zaključak

Vjersko-prosvjetna služba Rijasetu intenzivno radi na prikupljanju i obradi svih podataka vezanih za vjeronauku. Već sada mogu dati i precizni statistički podaci o tome. Međutim, sa sigurnošću se može ustvrditi da je ponovnim vraćanjem vjeronauke u škole za Islamsku zajednicu i njen rad na polju misije islama na ovim prostorima načinjen korak od historijskog značaja. Istina, i u protekloj godini, a ta se tendenci-

ja još uvijek nastavlja, imamo konstantne pokušaje da se iz oblasti školstva degradira status vjeronauke i zatvore vrata vjeri u obrazovnim ustanovama. Zbog toga je potrebno na svim nivoima poduzimati aktivnosti koje će učvršćivati i poboljšavati status vjeronauke u školama. Mi ne možemo i ne smijemo dozvoliti njeno marginaliziranje iz odgojno-obrazovnog sistema u BiH. U tom smislu, predstoji nam ulaganje napora za što kvalifikovanim nastavnicima vjeronauke, kako kroz školovanje novih, tako i kroz odgovarajuće doškolovanje i stručno usavršavanje postojećih kadrova. Na tom planu su učinjeni evidentni pomaci za što su, svakako, zaslužni Fakultet islamskih nauka, dvije islamske pedagoške akademije, Katedra za vjeronauku pri Pedagoškoj akademiji u Mostaru, kao i sve medrese. **m**